

**BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIKNI
GEYMIKATSIYA VOSITASIDA SHAKLLANTIRISH MAZMUNI**

Zarimbetova Gulzira Kocherbaevna – *assistent o'qituvchi*

gulzirazarimbetova70@gmail.com

Aminova Xushnoza Baxodir qizi – *talaba*

Nuriddinova Ruxshona Dostonbekovna – *talaba*

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

**СОДЕРЖАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ ГЕЙМИФИКАЦИИ**

Заримбетова Гульзира Кошербаевна – *ассистент преподаватель*

Аминова Хушноза Бахадировна – *студент*

Нуриддинова Рухшона Дастанбековна – *студент*

Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

**CONTENT OF FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE
IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH GAMIFICATION**

Zarimbetova Gulzira Kosherbayevna – *assistant teacher*

Aminova Xushnoza Baxodirovna – *student*

Nuriddinova Rukhshona Dastanbekovna – *student*

Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

Tayanch soʻzlar: kommunikativ kompetentlik, geymifikatsiya, boshlangʻich taʼlim, nutqiy faollik, didaktik oʻyin, motivatsiya, oʻquvchi shaxsi.

Rezyume. Maqolada boshlangʻich sinfi oʻquvchilarida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish jarayonida geymifikatsiya texnologiyasining ahamiyati va mazmuniy asoslari koʻrib chiqiladi. Geymifikatsiyaning kommunikativ kompetentlik komponentlariga taʼsiri, uning didaktik imkoniyatlari va boshlangʻich taʼlim kontekstidagi oʻrni muhokama qilinadi. Maqolada kommunikativ kompetentlikning tarkibiy tuzilishi, geymifikatsiya elementlarining pedagogik funksiyalari va ularning oʻzaro bogʻliqligi tahlil etiladi. Natijalar shuni koʻrsatadiki, geymifikatsiya yondashuvi boshlangʻich sinfi oʻquvchilarida nutqiy faollikni, muloqot madaniyatini va hamkorlikka moyillikni rivojlantirishga sezilarli hissa qoʻshishi mumkin.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, геймификация, начальное образование, речевая активность, дидактическая игра, мотивация, личность учащегося.

Резюме. В статье рассматриваются значение и содержательные основы технологии геймификации в процессе формирования коммуникативной компетентности у учащихся начальных классов. Обсуждается влияние геймификации на компоненты коммуникативной компетентности, её дидактические возможности и роль в контексте начального образования. В статье анализируются структурное строение коммуникативной компетентности, педагогические функции элементов геймификации и их взаимосвязь. Результаты показывают, что подход на основе геймификации может внести значительный вклад в развитие речевой активности, культуры общения и склонности к сотрудничеству у учащихся начальных классов.

Key words: communicative competence, gamification, primary education, speech activity, didactic game, motivation, student personality.

Summary. The article examines the significance and substantive foundations of gamification technology in the process of developing communicative competence among primary school students. The influence of gamification on the components of communicative competence, its didactic potential, and its role within the context of primary education are discussed. The article analyses the structural composition of communicative competence, the pedagogical functions of gamification elements, and their interrelationship. The findings indicate that a gamification-based approach can make a substantial contribution to the development of speech activity, communication culture, and a disposition toward collaborative engagement among primary school students.

Kirish. Zamonaviy taʼlim tizimida shaxsga yoʻnaltirilgan yondashuv tobora ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Boshlangʻich sinfi oʻquvchilari – yaʼni 6 yoshdan 10 yoshgacha boʻlgan bolalar – oʻz nutqiy va ijtimoiy kompetentliklarini aynan maktabning dastlabki bosqichlarida shakllantirishadi. Bu davrda muloqot koʻnikmalarining qanchalik toʻgʻri va mustahkam poydevor ustiga qurilishi bolaning keyingi akademik hamda ijtimoiy muvaffaqiyatini belgilab beradi [1]. Shu sababli kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishga yoʻnaltirilgan pedagogik texnologiyalarning samaradorligini oʻrganish dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Kommunikativ kompetentlik deganda biz nafaqat ogʻzaki va yozma

nutq koʻnikmalarini, balki tinglovchi bilan kontakt oʻrnatish, oʻz fikrini mantiqan ifodalash, muloqot vaziyatiga moslasha olish va hamkorlikda fikrlash qobiliyatlarini tushunamiz [2]. Bu tushuncha lingvistik kompetentlikdan kengroq boʻlib, ijtimoiy-kommunikativ, pragmatik va diskursiv oʻlchovlarni ham oʻz ichiga oladi.

Biroq boshlangʻich sinfi pedagogik amaliyotida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish koʻpincha passiv usullar – oʻqituvchining monologik tushuntirishlari, darslik matnlari bilan ishlash va standartlashtirilgan topshiriqlar orqali amalga oshiriladi. Bunday yondashuvlar oʻquvchining ichki motivatsiyasini yetarlicha qoʻllab-quvvatlamaydi va haqiqiy muloqot vaziyatlarini taqlid qila

olmaydi [3]. Natijada o'quvchilar grammatik jihatdan to'g'ri gapira olishi mumkin, ammo jonli muloqotda qiyinchilik sezadi. Ushbu muammoni hal etishda geymifikatsiya – o'yin mexanizmlarini o'quv jarayoniga tatbiq etish – istiqbolli alternativa sifatida e'tibor qozonib kelmoqda. Geymifikatsiya o'quvchilar uchun tabiiyan jozibali bo'lgan elementlar – ballar, darajalar, unvonlar, vaziyatli stsenariylar, jamoaviy vazifalar – orqali o'quv faoliyatiga shug'ullanishning motivatsion bazasini kuchaytiradi [4]. Maqolaning asosiy maqsadi mavjud adabiyotlar tahlili orqali geymifikatsiyaning boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishdagi nazariy asoslarini va mazmuniy imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Metodologiya va adabiyotlar tahlili. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, o'zbek, rus va xorijiy pedagogik, psixologik hamda metodologik manbalardagi ilmiy ma'lumotlarni qiyosiy tizimlashtirish asosida qurilgan. Maqolada kommunikativ kompetentlik nazariyasini ishlab chiqqan etakchi tadqiqotchilar – D.Hymes, M.Canale, M.Swain, S. Savignon, shuningdek, o'zbek va rus pedagog-olimlari – B.Hasanov, G'.Qodirov, A.A.Leontev, D.I.Izarenkov asarlari tahlil qilingan [2, 5, 6]. Adabiyotlarni o'rganish davomida kommunikativ kompetentlikning tarkibiy modellari, geymifikatsiyaning didaktik asoslari va ularning boshlang'ich ta'limdagi tatbiq imkoniyatlari qiyoslanib, umumlashtiruvchi xulosalar chiqarilgan.

Kommunikativ kompetentlik nazariyasining poydevori D.Hymesning «kommunikativ kompetentlik» tushunchasiga oid ishlarida mustahkamlangan bo'lib, u bu kompetentlikni tilni faqat tuzilmaviy jihatdan bilishdan farqli ravishda, ijtimoiy kontekstga mos ravishda qo'llay olish qobiliyati sifatida ta'riflagan [5]. Keyinchalik Canale va Swain ushbu tushunchani to'rtta komponentga – grammatik, ijtimoiyolingvistik, diskursiv va strategik kompetentliklarga – ajratib tahlil qilishdi. Bu model hozirgi kunga qadar kommunikativ kompetentlikni o'rganishdagi eng keng tarqalgan metodologik asos hisoblanadi [6]. O'zbek pedagogikasida esa B.Hasanov kommunikativ kompetentlikni o'quvchining muloqot vaziyatlariga muvofiq harakat qila olishi va o'z nutqini ongli boshqara olish ko'nikmasi deb belgilaydi [1]. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu kompetentliklarni rivojlantirish alohida metodologik yondashuvni talab etadi, chunki bu yoshdagi bolalarning asosiy idrok qilish mexanizmi o'yin faoliyati orqali amalga oshiriladi.

Geymifikatsiya nazariyasi K. Werbachning ishlarida tizimli ko'rinish kasb etgan bo'lib, u o'yin elementlarini uch darajaga ajratadi: dinamikalar (narrativ, taraqqiyot, munosabatlar), mexanikalar (vazifalar, raqobat, fikr-mulohaza), va komponentlar (ballar, nishonlar, reytinglar) [4]. Ushbu tuzilma ta'lim jarayoniga tatbiq etilganda, o'quvchilarning faollikni o'z-o'zidan qo'llab-quvvatlashi kuchayadi. Rus pedagogi A.A.Verbitskiy o'quv o'yinlarini "kontekstli ta'lim" doirasida muhim metodologik vosita sifatida baholagan va ularning motivatsion ta'sirini nazariy asoslagan [3]. Uning ta'kidlashicha, o'yin shaklida tashkil etilgan o'quv vaziyatlari o'quvchida real hayot muloqotini modellastirib, kommunikativ tajriba orttirishning eng samarali yo'lidir.

Geymifikatsiyaning boshlang'ich ta'limdagi o'rnini tadqiq etgan N.Deterding va boshqalar o'yin elementlari

motivatsion va kognitiv ta'sir orqali ta'lim natijalarini yaxshilashini ko'rsatgan [7]. Ayniqsa, vaziyatli rolli o'yinlar va jamoaviy vazifalar bolaning ijtimoiy nutqini faollashtiradi, chunki bunday o'yinlarda fikr almashish, muzokaralar olib borish, kelishuv qidirish zaruriyati tug'iladi. Bu esa kommunikativ kompetentlikning strategik va diskursiv komponentlarini bevosita mashq qildiradi. O'zbek pedagog-metodisti G'.Qodirovning ta'kidlashicha, o'quvchilarning muloqot faoliyatini rag'batlantirishda o'yin vositalaridan foydalanish milliy pedagogik an'analarda ham chuqur ildiz otgan bo'lib, xalq o'yinlari boshlang'ich ta'limning tabiiy didaktik resursi bo'lib xizmat qilgan [8]. Bu nuqtai nazar geymifikatsiyaning mahalliy ta'lim kontekstida tarixiy va madaniy legitimligini ham tasdiqlaydi.

Geymifikatsiyaning kommunikativ kompetentlikka ta'sirini o'rganishda til o'rganishdagi motivatsiya nazariyalari ham muhim ahamiyat kasb etadi. R.Ryan va E.Desining o'z-o'zini belgilash nazariyasi (Self-Determination Theory, 1985) ichki motivatsiyaning uchta asosiy omilini – kompetentlik, avtonom boshqaruv va aloqa (relatedness) hissini – ajratib ko'rsatadi [9]. Geymifikatsiya o'yin elementlari orqali aynan ushbu uchala omilni qo'llab-quvvatlashga qodir: vazifalarning bosqichliligi o'quvchida kompetentlik hissini, mustaqil tanlov imkoniyati avtonom boshqaruvni, jamoaviy o'yinlar esa aloqa hissini shakllantiradi. Bu nazariy asoslar geymifikatsiyaning kommunikativ ta'lim jarayonidagi ta'sirini tushuntirishda ishonchli asos beradi. Bundan tashqari, Lev Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" tushunchasi geymifikatsiya doirasida ham o'z ahamiyatini saqlab qoladi: o'yin vaziyatlarida bola o'zi mustaqil bajara olmaydigan kommunikativ vazifalarni tengdoshlar yoki kattalar yordamida muvaffaqiyatli hal etadi, bu esa nutqiy rivojlanishni tezlashtiradi [10].

Natijalar va muhokama. Adabiyotlar tahlilining natijalariga ko'ra, geymifikatsiyaning kommunikativ kompetentlikni shakllantirishdagi mazmuniy asoslari bir necha o'zaro bog'liq yo'nalishda ko'rib chiqilishi lozim. Birinchi yo'nalish – motivatsion aspekt. Boshlang'ich sinf o'quvchilari hali irodaviy xususiyatlarini to'liq rivojlantirmagan bo'lib, ularning o'quv faoliyatdagi ishtiroki ko'proq bevosita qiziqish va hissiy jalb etilishga bog'liq [3]. Geymifikatsiya elementlari – vazifani muvaffaqiyatli bajarish uchun berilgan rag'bat, taraqqiyot ko'rsatkichlari, jamoaviy raqobat – o'quvchining faollikni o'zi ichidan boshqarish qobiliyatini mustahkamlaydi. Natijada o'quvchi kommunikativ vazifaga nafaqat baholash uchun, balki shaxsiy qiziqish orqali murojaat etadi. Bu esa nutqiy faollikning sifat jihatdan yangi darajaga ko'tarilishi uchun psixologik zamin hozirlaydi. Ushbu yo'nalish bo'yicha adabiyotlar geymifikatsiyaning motivatsion ta'siri eng avvalo ichki rag'batni kuchaytirishda namoyon bo'lishini bir ovozdan tasdiqlaydi.

Ikkinchi yo'nalish – kommunikativ kompetentlikning tarkibiy jihatdan rivojlanishi. Grammatik kompetentlik – nutqning to'g'ri tuzilishini – an'anaviy o'quv usullari ham rivojlantirishga qodir. Biroq ijtimoiyolingvistik kompetentlik (vaziyatga mos nutq) va strategik kompetentlik (muloqotda yuzaga kelgan to'siqlarni engish usullari) faqat haqiqiy muloqot vaziyatlarida, ya'ni o'quvchi jonli aloqa o'rnatishga majbur bo'lganda shakllanadi. Rolli o'yinlar, stsenariy asosidagi muloqot vazifalari va jamoaviy

muhokamalar aynan shunday vaziyatlarni modellashtiradi. Masalan, «savdo» yoki "sayohat" mavzusidagi rolli o'yinda o'quvchi savol berish, ma'lumot so'rash, kelishuv izlash va o'z fikrini isbotlash kabi turli diskursiv funksiyalarni amalda o'zlashtiradi. Bu esa grammatik o'quv mashqlariga nisbatan ancha boy kommunikativ tajribani ta'minlaydi [7]. Geymifikatsiya doirasida vazifalarning bosqichliligi ham muhim: dastlab oddiy dialog, so'ng guruhii muhokama, nihoyat murakkab rolli stsenariy – bu ketma-ketlik o'quvchining nutqiy imkoniyatlarini asta-sekin kengaytirib boradi.

Uchinchi yo'nalish – ijtimoiy va hamkorlikka oid o'lchovlar. Kommunikativ kompetentlik nafaqat individual nutq qobiliyatlarini, balki guruhda ishlash, kelishuv qidirish, boshqalarning fikrini tinglab tushunish va o'z nuqtai nazarini hisobga olgan holda muloqot olib borish ko'nikmalarini ham o'z ichiga oladi. Jamoaviy geymifikatsiya vazifalari – masalan, o'quvchilar birgalikda belgilangan maqsadga erishishi lozim bo'lgan kooperativ o'yinlar – aynan ushbu ko'nikmalarni mashq qildiradi. Bunday o'yinlarda raqobat individual emas, guruhii bo'ladi, bu esa tengdoshlar o'rtasidagi muloqot intensivligini oshiradi. Vigotskiy ta'kidlaganidek, ijtimoiy o'zaro ta'sir kognitiv rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi, geymifikatsiya esa ushbu ijtimoiy o'zaro ta'sirni tashkiliy jihatdan strukturalashtiradi va mazmunli qiladi [10].

To'rtinchi yo'nalish – mazmunii tanlov masalasi. Geymifikatsiya elementlari qanchalik jozibali bo'lmasin, ular kommunikativ maqsadlarga xizmat qilishi uchun mazmunii jihatdan pedagogik maqsadlarga uyg'un bo'lishi lozim [8]. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, geymifikatsiyaning eng katta xatosi – o'yin elementlarini mazmundan ajratgan holda sirtqi rag'bat sifatida qo'llashdir. Bunday holatda o'quvchi ball yig'ish uchun harakat qiladi, kommunikativ vazifa esa ikkinchi o'ringa tushib qoladi. Shu sababli samarali geymifikatsiya kommunikativ vazifani o'yinning markazii tarkibii qismiga aylantirishi, o'yin mexanikasini esa ushbu vazifani hal etish jarayonining organik davomi sifatida loyihalashi zarur [4]. Masalan, "bahs-munozara" geymifikatsiyasida o'quvchi o'z argumentini qanchalik mantiqli va ishonchli ifodalasa, shuncha yuqori natijaga erishadi – bu holda o'yin mexanikasi bevosita kommunikativ sifatni baholaydi va rag'batlantiradi.

Bundan tashqari, o'qituvchining roli geymifikatsiya sharoitida qayta ko'rib chiqilishi lozim. An'anaviy ta'limda o'qituvchi bilim manbai va monologik ta'sir sub'ekti bo'lsa, geymifikatsiya doirasida u o'yin muhitini loyihalashtiruvchi, faoliyatni yo'naltiruvchi va refleksiyanii tashkil etuvchi murabbiyga aylanadi [3]. Bu o'zgarish boshlang'ich ta'limda ayniqsa muhim, chunki o'quvchining o'qituvchi bilan emotsional munosabati uning o'quv motivatsiyasiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. O'qituvchi geymifikatsiya vazifalarini shunday tuzadiki, har bir o'quvchi o'z kommunikativ imkoniyatlari darajasiga mos vazifani topa olsin va muvaffaqiyat hissini his qilsin – bu esa kommunikativ faollikning barqaror motivatsion bazasini vujudga keltiradi [9].

Beshinchi yo'nalish – baholash va fikr-mulohaza mexanizmlari. Kommunikativ kompetentlikni shakllantirish jarayonida baholash nafaqat yakuniy natijani, balki jarayonning o'zini ham qamrab olishi lozim. An'anaviy

baholash tizimida o'quvchi o'z nutqiy faoliyatining sifati haqida ko'pincha kechiktirilgan va bir tomonlama ma'lumot oladi – bu esa xatolarni ongli tushunish va o'zini takomillashtirish imkoniyatini cheklaydi. Geymifikatsiya esa tezkor va ko'p qatlamli fikr-mulohaza (feedback) tizimini tabiiy tarzda o'z ichiga oladi: o'yin jarayonida o'quvchi darhol o'z harakatining natijasini ko'radi, qaysi kommunikativ strategiya samarali ekanini his qiladi va keyingi vazifaga yanada ongli tayyorlanadi. Bundan tashqari, geymifikatsiya doirasida tengdoshlar baholashi ham muhim o'rin tutadi – o'quvchilar bir-birining nutqiy faoliyatini kuzatib, izoh berish orqali o'zlari ham tanqidiy nutqiy tafakkurni rivojlantiradilar. Izarenkovning ta'kidlashicha, kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishda o'quvchining o'z nutq faoliyatini refleksiv baholay olishi – ya'ni metakommunikativ ko'nikma – alohida didaktik maqsad sifatida belgilanishi zarur [2]. Geymifikatsiya aynan ushbu refleksiv baholashni o'yin jarayoniga organik kiritish imkonini beradi, bu esa boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini boshqarish va nutqiy mas'uliyat hissini shakllantirishga xizmat qiladi.

Oltinchi yo'nalish – geymifikatsiyaning differentsial ta'lim bilan uyg'unlashuvi. Boshlang'ich sinf sinfxonasida o'quvchilar nutqiy rivojlanish darajasi, temperament, ijtimoiy tajriba va o'quv uslubi jihatidan bir-biridan sezilarli darajada farq qiladi [1]. An'anaviy frontal dars formati bu farqlanishni hisobga olishga qodir emas – hamma uchun bir xil vazifa va sur'at belgilanadi, bu esa past darajadagi o'quvchilarni orqada qoldirib yuborish, yuqori darajadagilarni esa zeriktirib qo'yish xavfini tug'diradi. Geymifikatsiya tizimi esa vazifalarni darajalash, individual traektoriyalarni loyihalash va har bir o'quvchiga mos muloqot muhitini yaratish imkonini beradi. Masalan, uyatchan yoki muloqotga tortinchoq o'quvchi uchun avval ikkilik dialog, so'ng kichik guruh, nihoyat butun sinf oldida nutq kabi bosqichma-bosqich kommunikativ vaziyatlar taklif etilishi mumkin – bu yerda o'yin formatining tabiiy tartiblilik xususiyati differentsial yondashuvning pedagogik vositasiga aylanadi. Leontevning faoliyat nazariyasiga ko'ra, kommunikativ faoliyat o'quvchida shaxsiy mazmun kasb etgandagina haqiqiy rivojlanishga xizmat qiladi; geymifikatsiya esa turli xil o'quvchilar uchun turlicha, ammo har birida shaxsiy ahamiyat tug'diradigan muloqot vaziyatlarini yaratish vositasi sifatida ushbu nazariy talabni amalda qondira oladi.

Xulosa. Amalga oshirilgan adabiyotlar tahlili va nazariy mushohada asosida quyidagi xulosalar chiqarish mumkin. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentlikni shakllantirish murakkab, ko'p o'lchovli pedagogik jarayon bo'lib, u o'quvchining motivatsion, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishini bir vaqtning o'zida qamrab olishini talab etadi. Geymifikatsiya – o'yin mexanizmlarini o'quv jarayoniga maqsadli tatbiq etish – ushbu talablarni qondirish uchun nazariy jihatdan puxta asoslangan va amaliy imkoniyatlari keng bo'lgan pedagogik yondashuv hisoblanadi. Geymifikatsiya motivatsion, diskursiv, ijtimoiy va mazmunii yo'nalishlarda kommunikativ kompetentlikning asosiy komponentlarini bir kompleks tizim doirasida rivojlantirishga imkon beradi.

Biroq geymifikatsiyani samarali asbob sifatida ishlatish uchun bir qator shart-sharoitlar bajarilishi zarur: o'yin elementlari kommunikativ maqsadlardan ajratilmasligi,

vazifalar murakkablik darajasiga ko'ra bosqichma-bosqich tartiblanishi, o'qituvchi esa faol boshqaruvchi emas, balki yo'naltiruvchi sifatida qayta pozitsiyalanishi lozim. O'zbek boshlang'ich ta'lim tizimi kontekstida geymifikatsiyani joriy etish milliy pedagogik an'analar – xalq o'yinlari, jamoaviy faoliyat madaniyati – bilan organik bog'lanishi

kerak, bu esa ushbu texnologiyaning mahalliy sharoitda qabul qilinuvchanligini oshiradi. Kelgusida ushbu yo'nalishda amaliy pedagogik tajribalar, o'qituvchilar uchun metodologik qo'llanmalar va boshlang'ich ta'lim dasturlariga muvofiq geymifikatsiya loyihalari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

Adabiyotlar

1. Hasanov B. Boshlang'ich sinflarda kommunikativ kompetentlikni shakllantirish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
2. Savignon S.J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. – New York: McGraw-Hill, 1997.
3. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – Москва: «Высшая школа», 1991.
4. Werbach K., Hunter D. For the Win: How Game Thinking Can Revolutionize Your Business. – Philadelphia: Wharton Digital Press, 2012.
5. Hymes D. On Communicative Competence // Sociolinguistics / eds. J. Pride, J.Holmes. – Harmondsworth: Penguin, 1972. - P. 269–293.
6. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. // Applied Linguistics. 1980. Vol. 1, No. 1. – P. 1–47.
7. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From Game Design Elements to Gamefulness: Defining "Gamification". // Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference. -New York: ACM, 2011. – P. 9-15.
8. Qodirov G'. O'zbek xalq o'yinlarining tarbiyaviy va didaktik imkoniyatlari. – Toshkent: «O'qituvchi», 2015.
9. Ryan R.M., Deci E.L. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions // Contemporary Educational Psychology. 2000. Vol. 25, №1. – P. 54–67.
10. Выготский Л.С. Мышление и речь. – Москва: «Лабиринт», 1999.